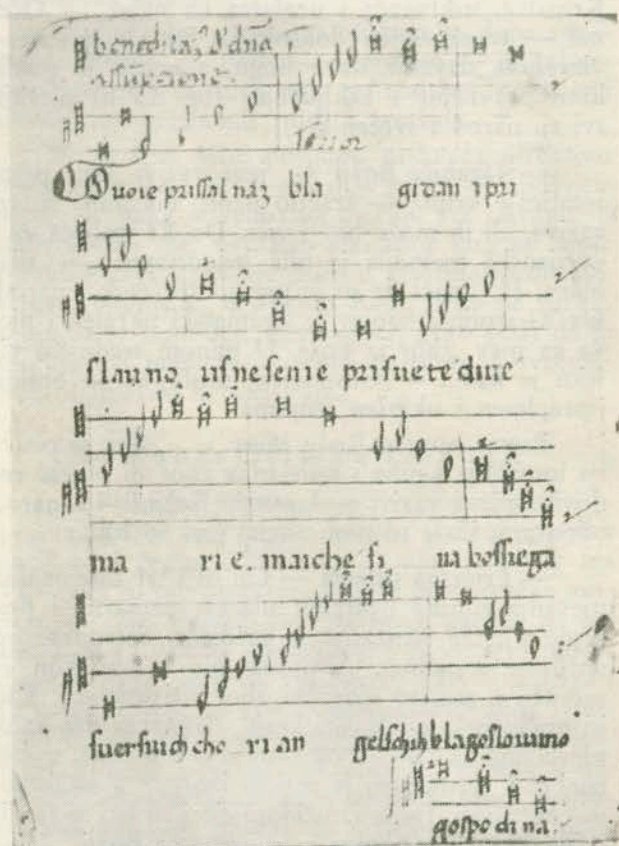


Hrvatski trop »Blagoslovimo Gospodina« u dijafoniji

U knjižnici dominikanskog samostana u Starom Gradu na otoku Hvaru pred nekoliko godina pronašao sam koralni priručnik džepnog formata visine 135 a širine 100 mm. Uvezan je u drvene kožom obložene korice od kojih je prednja otpala i nestala skupa sa hrbatom. Stražnja se je sačuvala. Na njoj se nalaze dvije priproste mjedene pločice koje su služile zakopčavanju sa prednjom koricom. Rukopis ima 198 listova. Listovi su od 1 do 99 od pergamene. Ispisani su lijepom uglastom goticom. Veći dio neuma ispisan je na sistemu od četiri crte, ali neki lakši i kraći napjevi napisani su i u tri crte. Prvi list bio je u početku neispisan. Kasnija ruka ispisala je rustičnim rukopisom na njemu molitve za mrtve (pro uno defuncto, pro una defuncta, pro patre et matre). S unutrašnje strane prvog lista bez ikakova naslova počinje mrtvačka večernja sa antifonom Placeto Domino, nakon večernje ispisana je jutarnja s pohvalama (list 1 v — 43). A od lista 45 v do 78 v ispisani su obredi: pričesti bolesnika, bolesničkog pomazanja, preporuke duše i sprovoda. Zatim slijede od lista 79 do 86 obredi blagoslova svijeća i procesije na svijećnicu i blagoslova palama i procesija na cvijetnicu. Od lista 87 do 95 v nalaze se počeci napjeva Dixit Dominus i Magnificat u svih 8 modusa, zatim napjev za psalam In exitu Israel de Aegypto, 26 napjeva za Benedicamus Domino od kojih je jedan tekst tropiran, i 16 napjeva za Gloria Patri. Ovim završava dio priručnika napisan na pergameni. Na posljednjem svešćiću pergamene vidi se da je jedan list istrgnut.

Dio rukopisa napisan na papiru počima mrtvačkom sekvencijom na hrvatskom jeziku i koralnim neumama (list 97—102). Od lista 102 v do 108 napisan je koralni napjev muke po Mateju i evanđelja iza muke. Od lista 109 do lista 124 v donešeni su napjevi himana večernje i jutarnje »de tempore« i »de sanctis« te napjevi himana večerija i malih časova. Slijede napjevi psalama večernje, napjevi za Benedictus i Magnificat sa varijantama završne kadence (list 125—131 v.). Od lista 131 v do 139 slijedi po više napjeva za Benedicamus Domino, Ite missa est, Gloria in excelsis Deo, Credo in unum Deum, Flectamus genua, Humiliate capita vestra Deo, Requiescant in pace, i Gloria Patri. Od lista 140 v do 143 donesen je obred blagoslova palama i procesije na cvijetnicu. Zatim slijede dvije lamentacije, napjev Ecce lignum crucis, napjev Alleluia za veliku subotu, napjevi cijelog večerija, zatim napjev labia mea aperies, napjev poslanice i evanđelja, versikula iza himana večer-

nje, jutarnje i malih časova (od lista 143 — 181 v.). Od lista 182 do 194 slijedi oficij za mrtve. Na listu 194 v i 195 ispisan je na hrvatskom jeziku s napjevom trop za Blagoslovimo Gospodina u dijafoniji. Od lista 195 v do 198 donešena su 4 latinska tropa za Benedicamus Domino također u dijafoniji. Posljednja stranica rukopisa donosi kratku uputu u glazbenu teoriju na talijanskom jeziku. Na nutrašnjoj strani korice grubim kurzivnim



Faksimil tenora u izvornoj notaciji

rukopisom ispisane su tri molitve iz mise sv. Servula mučenika. Ispod molitava pri dnu korice nalazi se nepotpuno sačuvana bilješka koja glasi:

(Cor)nelius Duplicius Seperus
Eques. Consiliarius K(aro)li Cesaris
Et Ferdinandi regis. Et
Comisarius¹

¹ Vidi dr P. Matković: Putovanja po Balkanskom poluotoku XVI vijeka. III putovanje Kornelija Suplicija Šepera g. 1533. Rad, Knjiga 62, str. 47, 48 i 62.

Papir drugog dijela rukopisa ima vodene znakove; tezulju sa dvije otvorene kuglice na kojima je zvijezda, a između njih su velika slova I—M. Usporedivši ih sa Briquetovim vodenim znakovima možemo ih postaviti u godinu 1497. i 1501.

Kako se vidi iz opisanog sadržaja, rukopis donosi neke iste napjeve po dva puta koji ponešto variraju. Osim toga rukopis prvog dijela na pergameni različit je od drugog dijela na papiru. Prvi dio donosi više molitava a manje napjeva. U drugom dijelu molitava uopće nema nego samo sadržaje napjeve. Sve nas ovo dovodi na zaključak da se ovdje radi o dva različita priručnika, nastala neovisno jedan od drugoga. Prvi je stariji i po oznakama pisma vodi nas u konac XIV i početak XV stoljeća, a drugi konac XV i početak



Faksimil glasa u izvornoj notaciji

XVI stoljeća. Zanimljivo je da drugi dio počinje sa sekvencijom na hrvatskom jeziku.

Ovaj priručnik kao cjelina zaslužuje da mu se posveti posebna studija.

Za sada najprije ću se osvrnuti na hrvatski tropirani »Blagoslovimo Gospodina« zbog posebnog značaja koje ima za hrvatsku glazbenu prošlost.

Tropirani tekst ispisan je na listu 194 v i 195 opisane pjesmarice. Nosi naslov »Benedicamus de domina in assumptione« i glasi:

Ovoie prissal nam blagi dan
i prislavno uznesenie
prisvete dive marie
maiche sina bossega
sver svich chori angelschih
blagoslovimo gospodina.

Sadržaj teksta u cjelini se odnosi na blagdan uznesenja Majke Božje. Nije zaodjenut posebnom pjesničkom formom. U teološkom pogledu ukazuje na vjersku istinu Gospina uznesenja. Riječima »Sver svich chori angelschih« naglašava stvarnost anđeoskog svijeta. Čini se da je tekst izvorno hrvatski jer mu nedostaje literarna i teološka forma latinskog izražaja. Prije bismo mu izvor mogli naći u nekoj hrvatskoj koledij nego u latinskom tropu.

Tenor i glas u suvremenoj notaciji

Ispisan je dva puta i to na listu 194 v. za tenor i 195 za glas (cantus) jer je napjev, posebno zapisan za svaki glas.

Opseg napjeva je oktava. Skladan je u dorskom načinu. Zabilježen je bijelom menzuralom notacijom na četiri crte. Upotrebene su ove notne vrijednosti: brevis, semibrevis i minima. Note su vrlo čitljive. Upotrebljena je perfektna i imperfektna menzura. S melodijske strane napjev teče postepeno najprije u skokovima terce, a zatim

sekunde u rasponu oktave. Tekst je skladan strofično, te se ista melodija tri put ponavlja u svakom glasu. Napravljena je u odnosu AB, ali tako da u isto vrijeme čujemo i A i B. To jest tenor pjeva A, a cantus B i obratno. Na početku i završetku upotrebljeni su harmonski intervali oktave, a u sredini intervali sekste, kvinte, terce i prime. Dosljedno su provedeni paralelni pomaci usporrednih kvinta. Ostale intervale susrećemo samo u protupomaku. Stoga skladba pruža ugođaj dijafonije, slobodnog dvoglasnog organuma strofičnog karaktera koji se približuje formi dvoglasnog konduktusa. To nam daje naslutiti da se radi o već starijem napjevu kojeg su pjevali pjevači već ranije. U ovu zbirku vjerojatno je prepisan iz starijeg kodeksa. Ne bi bilo ništa čudno jer je tako ušao i u »Citharu octochordu« i napjev dvoglasnog Sanctusa kojeg je objavio u Svetoj Ceciliji M. Demović.² Stoga bi trebalo napjev, obzirom na vrijeme postanka, postaviti bar jedno stoljeće unatrag. Budući da drugi dio priručnika počima hrvatskom sekvencijom Sudac gnjevan to se može pretpostaviti da je u ovoj nepotpuno sačuvanoj pjesmarici bilo i još hrvatskih napjeva koji su uništeni. Sigurno je i to da nije redaktor ovog priručnika baš za ovu zgodu, dok je priređivao rukopis, skladao hrvatske napjeve. Vjerojatnije je da su oni bili već pjevani i negdje zapisani, a redaktor ih je kao takove uvrstio u svoju zbirku. Iza hrvatskog teksta na isti napjev ispisan je i jedan latinski tekst koji počima riječima »Qui nos fecit ex nihilo« o kojemu će biti govora drugom zgom. Bilo bi zanimljivo ustanoviti za koji je od dva teksta — hrvatski ili latinski prvotno bio skladan napjev. Svakako ova činjenica poka-

zuje da je sredina, za koju je priručnik bio napisan upotrebljavala i latinski i hrvatski jezik u bogoslužju. Čini se, da bi tu sredinu trebalo tražiti u Hrvatskom primorju ili Istri jer nas tamo vode jezične osobine tekstova.

Obzirom na ritmičke osobine napjev je također zanimljiv jer je u prvom dijelu fraze upotrebljena savršena mjera (tempus perfectum), a u drugom dijelu nesavršena (tempus imperfectum). Na početku nije stavljen kružić kako se obično označava tempus perfectum, ali je nakon prvog dijela fraze stavljen znak za tempus imperfectum brojem 2 poviše note brevis. Osim toga na posljednje tri note drugog dijela fraze postavljene su korone. U transkripciji prenio sam tempus perfectum u trodjelnu složenu mjeru: 9/4, a tempus imperfectum u 4/2 sačuvavši korone kako su izvorno bile postavljene.

Premda hrvatskom tropu »Blagoslovimo Gospodina« ne znamo autora niti točno vrijeme ni mjesto nastanka, on je ipak veoma značajan za našu glazbenu prošlost.

To značenje proizlazi iz činjenice:

1. Što je ovo najstariji do sada poznati hrvatski tropirani tekst za »Blagoslovimo Gospodina«.
2. Što je ovo najstariji sačuvani poznati primjerak vokalne skladbe na hrvatskom jeziku u dijafoniji.
3. Što je ovo najstariji primjerak notnog pisma u bijeloj menzuralnoj notaciji kod Hrvata.

² Usporedi: M. Demović: Glazbena djelatnost Augustina Kažotića, Sveta Cecilija 1969, str. 108—109.

SUMMARY

At the Library of Dominican convent at Starigrad on the isle Hvar the author has discovered a choral hand-book, originating from the end of XIVth to the beginning of XVth century, and he gives us a short description of it. Further he writes about one Croatian TROP made upon the verse »Let us bless the Lord«, written in white mensural notation and in diaphony. First he analyses the text, then gives musical-paleographical analysis as well as the transcription into the contemporary music-writing.

ZUSAMMENFASSUNG

Der Autor hat in der Bibliothek des Dominikanerklosters in Starigrad auf dem Insel Hvar ein Choralhandbuch entdeckt, das in der Zeit vom Ende des 14 bis zum Anfang des 16 Jhd entstanden ist. Im Aufsatz bearbeitet er einen kroatischen Tropus auf den Teät »Blagoslovimo Gospodina« (»Lass uns den Herrn lobpreisen!«), der in der weissen Mensuralnotation und in der Diaphonie aufgeschrieben wurde. Nach der Textanalyse untersucht er den Text von der musisch-paleographischen Seite her und bringt den Text in der modernen Notenschrift.